

INTERCULTURAL COMMUNICATION – DIMENSION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Alina Anghel, Assist. Prof., PhD; Ana-Maria Petrescu, Assist., PhD; Luminița-Mihaela Drăghicescu, Assist. Prof., PhD; Ioana Stăncescu, Assist., PhD, "Valahia" University of Tîrgoviște

Abstract: The ethnic, religious and especially cultural classroom dimension represent a challenge for educators. Classroom is a "tessellated", "multicolored" reality, is a multicultural space. Students do not share the same cultural values and they don't have the same pattern or cultural background. Coming from different social environment and different families, the students "bring" with them and disseminate in the educational group different values, attitudes and behaviors, diverse ways of thinking, feeling and acting, varied life experiences strongly individualized in an affective, cognitive and actional ways.

In this context, in the present study, we intend to demonstrate that the process of intercultural communication is a sine qua non dimension of the educational process. Teachers need to appropriately manage this process in order to facilitate the exchange of values, behavioral patterns, of the perceptions - sometimes so different – on the one and the same element of the reality, etc. ..

Participating affective and effectively in the intercultural communication process, the students will naturally internalize values such as respect for diversity, tolerance, solidarity, cooperation, fairness, etc..

Intercultural communication provides the contacts, the interactions between students from different ethnocultural groups, becoming an intrinsic part of the educational practices developed in the classroom space. Through it, the students will "share" their values, learn to empathize with another which is different, to accept different perspectives and points of view, they will learn tolerance and respect for otherness, for diversity.

Keywords: diversity, intercultural communication, intercultural education, intercultural competences, educational interactions

Introducere

In contextul globalizării, educația interculturală ocupă un loc prioritar, dat fiind pluralismul etnic, prezent și activ al societății postmoderne. Educația interculturală stărnește interesul actanților din domeniul educațional de a se preocupa în mod deosebit de identificarea și eficientizarea modelelor de bună practică pedagogică în care, acțiunile de implementare și realizare a educației să vizeze și abordarea din perspectivă multiculturală a procesului de învățământ.

Scopul pedagogiei interculturale vizează pe de o parte valorificarea dimensiunii educației din perspectiva evoluției și a schimbărilor la nivelul elevilor în planurile cognitiv, afectiv, și comportamental, în spațiul social multicultural, iar pe de altă parte, să confere posibilitatea recunoașterii și acceptării pluralismului cultural, prezent la nivel societal. În acest cadru, înțelegerea dimensiunii educației interculturale capătă valențe constructiviste, în care profesorul, elevul și clasa se regăsesc într-un sistem articulat de acțiuni centrate pe acceptare, solidaritate, toleranță, armonie. Clasa de elevi devine astfel spațiul în care elevii se pot exprima, afirma și transmite în conformitate cu valorile culturii native.

Astfel, educația devine facilitatorul deschiderii către alte culturi. În acord cu această perspectivă, finalitățile educației interculturale vizează: dezvoltarea gândirii critice, reflecția și

eliberarea de prejudecăți, conștientizarea valorilor, dezvoltarea calităților intelectuale și morale, dragostea de adevăr, respectul, deschiderea către alte culturi, scepticismul reflexiv, familiarizarea elevului cu propria cultură (Ainsi Parekh, 1986, apud. Ouellet, 1991, 17).

În opinia autorului Ioan Neacșu statutul educației interculturale se poate descrie considerând următoarele aserțiuni: a) „Cunoașterea și revalorizarea patrimoniului cultural b) Conștientizarea întrebărilor fundamentale care generează activizarea unor noi abordări conceptual-valorice, metodologic-instrumentale și acționale ale sferei umanului văzută în pluralitățile lui fundamentale. c) Formarea/educarea / învățarea/acceptarea nucleului central al interculturalității – identificarea și prezervarea diferențelor pe fundalul interacțiunii, al consensului optim d) Valorizarea strategică a similitudinilor și a diferențelor gândite din perspectiva normelor, valorilor existente; e) Crearea progresivă a unui set articulat de subcompetente care configurează competențe interculturale; f) Promovarea în spațiul educativ formal și nonformal a competenței plurilingvistice” (Neacșu, 1986, 163).

Prin urmare, comunicarea interculturală, în context educațional, este considerată deziderat al educației prin și pentru oameni, prin și pentru o societate ideală. Comunicarea interculturală asigură contactele, interacțiunile între elevii aparținând diferitelor grupuri etnoculturale, devenind în acest sens, o componentă intrinsecă a practicilor educaționale dezvoltate în spațiul clasei. Prin intermediul acesteia, elevii își vor „împărtăși” propriile valori, vor învăța să empatizeze cu un altul diferit, să accepte perspective și puncte de vedere diferite de ale lor, vor învăța toleranța și respectul pentru alteritate, pentru diversitate.

În acest context, în studiul de față, ne propunem să demonstrăm faptul că procesul comunicării interculturale reprezintă o dimensiune sine qua non a actului educațional. Profesorii trebuie să gestioneze adecvat acest proces, cu scopul de a facilita schimbul de valori, de modele comportamentale/acționale, de percepții - uneori atât de diferite - asupra unuia și aceluiași element al realității etc. Participând afectiv și efectiv la procesul comunicării interculturale, elevii vor internaliza în mod firesc valori precum: respectul pentru diversitate, toleranța, solidaritatea, cooperarea, echitatea etc..

Preliminarii metodologice

Demersul nostru investigativ a presupus derularea unei anchete pe bază de chestionar și corelarea datelor obținute prin analiza cantitativă cu cele rezultate în urma realizării unor discuții de tip focus-grup (analiză calitativă). Chestionarul a fost administrat, în condiții de confidențialitate, unui lot format din 70 de cadre didactice (învățători și profesori) care predau în învățământul primar și gimnazial și au o vechime în învățământ cuprinsă între 1 și 27 de ani. În instituțiile de învățământ în care aceste cadre didactice activează, populația școlară se caracterizează prin diversitate etnică, fiind compusă din elevi români (majoritari) dar și din romi, sârbi, bulgari, ruși și turci, în proporții variate. 66,66% dintre respondenți își desfășoară activitatea în instituții de învățământ din mediul urban și restul de 33,33% în mediul rural.

Obiectivele studiului întreprins au vizat: a) identificarea opiniilor cadrelor didactice cu privire la măsura în care comunicarea interculturală reprezintă cu adevărat o dimensiune a procesului de învățământ contemporan din România; b) evidențierea contextelor în care comunicarea interculturală poate fi realizată; c) conștientizarea cadrelor didactice cu privire la necesitatea utilizării comunicării interculturale în cadrul activităților școlare și extrașcolare.

Ipoteza ce s-a constituit ca premisă a cercetării întreprinse este următoarea: dacă profesorii promovează un tip de comunicare interculturală atunci interacțiunile între elevii aparținând diferitelor grupuri etno-culturale vor fi facilitate iar comunicarea interculturală va deveni, în mod real, o componentă intrinsecă a practicilor educaționale dezvoltate în spațiul clasei de elevi și dincolo de acesta.

Chestionarul a fost de tip mixt, fiind structurat pe 10 întrebări, unele cu răspunsuri deschise iar altele cu răspunsuri închise (de ordonare pe o scală de tip Likert, cu alegere unică sau multiplă). În paralel am aplicat și metoda discuțiilor de tip focus-grupului, analizând următoarele aspecte: necesitatea realizării unei comunicări didactice în contextual căreia să fie promovate principiile și valorile educației interculturale, necesitatea instrumentării elevilor și cadrelor didactice cu competențe de tip intercultural, restructurarea curriculumului actual în raport cu necesitățile unei societăți multiculturale, identificarea modalităților de facilitare a procesului de relaționare între elevi aparținând unor culturi, religii și etnii diferite etc.

Rezultatele demersului investigativ

Prin prelucrarea statistică a datelor obținute în urma aplicării chestionarelor am constatat că, 16,66% dintre cadrele didactice chestionate apreciază că sistemul de învățământ actual din țara noastră reprezintă un context favorabil pentru realizarea unei comunicări interculturale în mare măsură, 75% într-o măsură moderată iar restul de 8,33% în mică măsură.

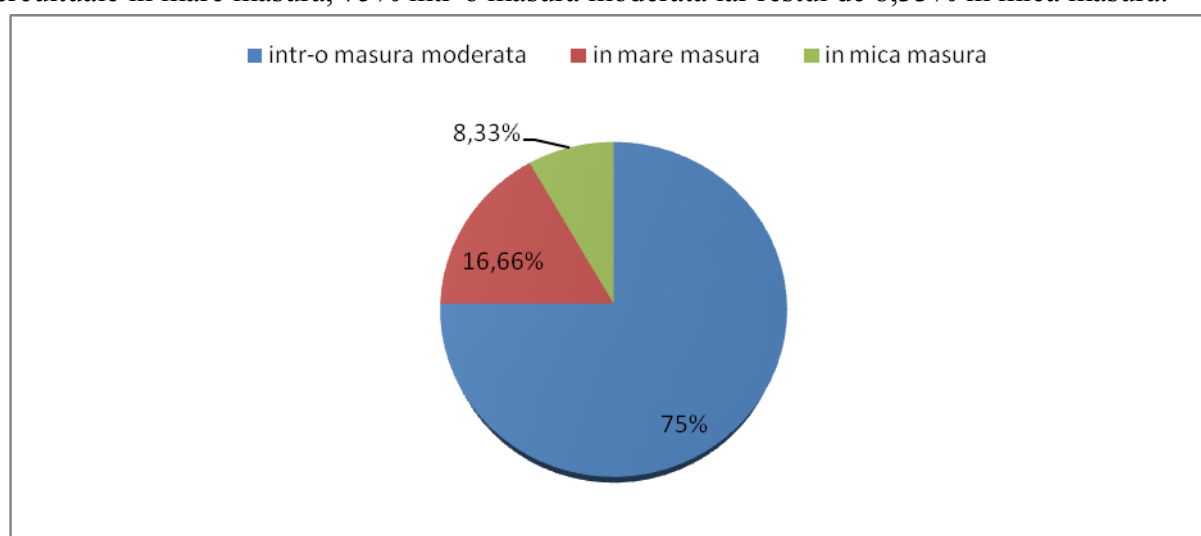

Figura nr. 1. Opiniile cadrelor didactice cu privire la măsura în care sistemul de învățământ românesc reprezintă un context favorabil pentru realizarea unei comunicări interculturale

În urma discuțiilor purtate cu cadrele didactice am înțeles faptul că aceste date sunt justificate printr-o serie de măsuri implementate la nivelul sistemului de învățământ românesc, ca urmare a ralierei la politicile europene ce vizează educația interculturală. Acestea pun accent, pe de o parte, pe necesitatea promovării, în cadrul procesului de învățământ, a unei comunicări interculturale, și, pe de altă parte pe, activitățile de formarea inițială și continuă a cadrelor didactice în domeniul interculturalității.

De asemenea, aceste opinii pot fi corelate și cu răspunsurile date de cadrele didactice chestionate referitor la cauzele obiective ce stau la baza unui demers educațional centrat pe o comunicare interculturală. Astfel, o pondere semnificativă o au cauze precum: democratizarea societății, procesul de integrare europeană pe care îl traversează țara noastră, diversitatea mediului socio-cultural, faptul că fiecare cultură și fiecare etnie are valori ce se perpetuează de la o generație la alta, prin intermediul educației, necesitatea cultivării unor atitudini precum toleranța și acceptare celorlalți pentru a preveni și diminua situațiile conflictuale din școală și din clasă, necesitatea relaționării și comunicării sociale etc..

Conștientizând aceste cauze profesorii apreciază că realizarea, în cadrul instituțiilor de învățământ din care provin, a unor activități menite să intensifice procesul de comunicare interculturală este foarte necesară-58,33%, are o necesitate de nivel mediu- 16,66% și o necesitate redusă-25%.

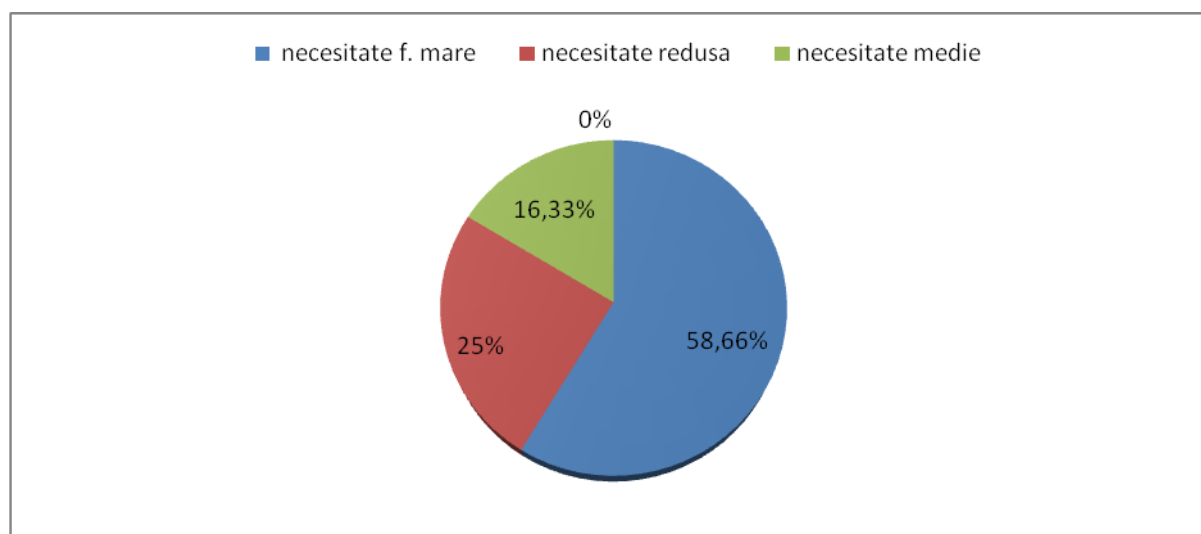

Figura nr. 2. Opiniile profesorilor privind realizarea, în cadrul instituțiilor de învățământ din care provin, a unor activități menite să intensifice procesul de comunicare interculturală

Discuțiile purtate cu cadrele didactice, în speță cu cele care au apreciat că implementarea unor astfel de activități are o necesitate redusă, au relevat faptul că opiniile acestora sunt bazate pe argumente de tipul: programe școlare prea încărcate, dezinteres al copiilor și familiilor pentru astfel de probleme, existența unor prejudecăți sociale greu de schimbat cu privire la anumite etnii sau culturi etc. Cu toate acestea, în majoritatea lor, cadrele didactice ne-au asigurat că în unitățile de învățământ din care fac parte nu sunt promovate practici educaționale discriminatorii, în raport cu o anumită etnie sau cultură.

Cu privire la necesitatea restructurării curriculumului actual, mai precis a componentelor sale fundamentale: finalități, conținuturi și metodologie didactică de predare-învățare și respectiv de evaluare, opiniile cadrelor didactice se structurează astfel: 41,66 sunt absolut de acord cu acest lucru iar 58,33% și-au exprimat doar acordul parțial. Aceștia din urmă apreciază că finalitățile, mai ales cele de nivel macrostructural (idealul și scopurile educației) sunt formulate deja în acord cu principiile comunicării interculturale iar schimbările se impun mai ales la nivelul conținuturilor cuprinse în programele școlare și în manualele școlare alternative.

Privitor la conținuturi, sugestiile cadrelor didactice intervievate vizează abordarea la nivel conceptual-teoretic dar și practic-aplicativ a unor teme precum: cunoaștere, comunicare și relaționare interculturală, cunoașterea tradițiilor și obiceiurilor altor popoare, despre rase și etnii, diversitatea culturală, toleranța și respectul față de ceilalți, asigurarea șanselor egale la educație, eliminarea prejudecăților și a atitudinilor discriminatorii, integrare și incluziune socială etc.

La nivel metodologic, profesorii apreciază că realizarea unui demers didactic intercultural ține în foarte mare măsură de disponibilitatea și creativitate didactică a fiecărui educator precum și de baza didactico-materială de care dispune instituția de învățământ.

Ca atare, atunci când au fost chestionați cu privire la măsura în care comunicarea interculturală reprezintă o dimensiune operațională a procesului de învățământ pe care fiecare îl gestionează profesorii au răspuns astfel: 8,33% în mică măsură, 8,33% într-o măsură moderată, 75% în mare măsură și 8,33% în foarte mare măsură. Aceste valori denotă faptul că la nivelul demersurilor didactice desfășurate în contextul procesului de învățământ comunicarea interculturală constituie, într-o măsură semnificativă o dimensiune concretă, operațională a educației.

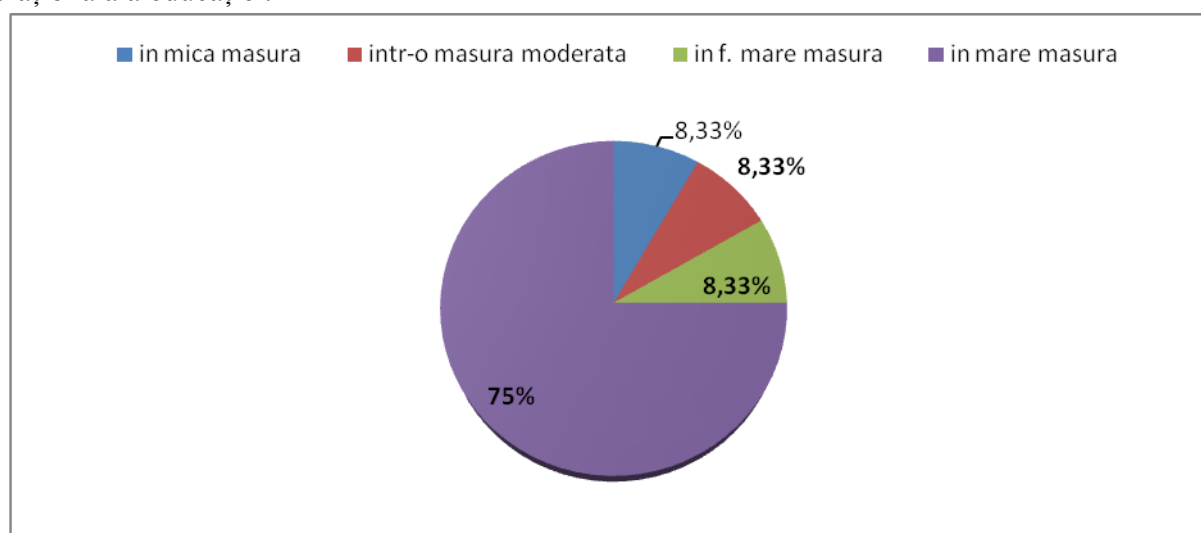

Figura nr. 3. Opiniile profesorilor privind măsura în care comunicarea interculturală reprezintă o dimensiune operațională a procesului de învățământ pe care fiecare îl gestionează

Cu referire la gradul de corelație dintre comunicarea interculturală și procesul de socializare care are loc în contextul clasei de elevi cadrele didactice apreciază că:

- relațiile interpersonale profesor-elev și elev-elev sunt dependente de modul în care se realizează comunicarea interculturală, în foarte mare măsură (75%) și în mare măsură (25%);
- climatul clasei de elevi este dependent de maniera în care se realizează comunicarea interculturală, în foarte mare măsură (83,33%) și în mare măsură (16,66%);
- gradul de conformare la norme și reguli este dependent de calitatea comunicării interculturale în foarte mare măsură (58,33%) și în mare măsură (33,33%) și într-o măsură moderată (8,33%);

- principiile și valorile mediului familial și comunitar influențează comunicarea interculturală din interiorul clasei de elevi în foarte mare măsură (75%) și în mare măsură (16,66%) și într-o măsură moderată (8,33%);

Concluzii

Toate aceste date factuale vin să confirme faptul că, societatea în care trăim este una multiculturală iar activitatea instituțiilor de învățământ, privite ca organizații sociale, este puternic influențată de o serie de aspecte de ordin intercultural. În spațiul școlii și al clasei de elevi, diversitate etnică sau culturală, nu trebuie să fie, în niciun caz, o sursă generatoare de atitudini și comportamente discriminatorii sau conflictuale. Din contră, această pluralitate de noțiuni, valori și atitudini trebuie să constituie un context prielnic pentru procesul de formare și dezvoltare a personalității fiecărui elev precum și pentru crearea sintonității grupului-clasă.

De asemenea, comunicarea interculturală trebuie să treacă dincolo de limitele spațiului școlar și să vizeze și contextele de educație nonformală și chiar informală. În acest sens, respondenții au identificat o serie de activități precum: concursuri pe teme (inter)culturale, serbări în care să fie prezentate obiceiuri și tradiții reprezentative pentru diferite culturi sau etnii, excursii tematice, întâlniri cu personalități din domeniul, științei tehnicii, culturii sau artei, reprezentativi pentru o anumită cultură sau etnie, parteneriate și proiecte interculturale, implicarea în programe/proiecte europene de tip Comenius, Erasmus sau Leonardo, simpozioane, mese rotunde, work-shop-uri etc.

BIBLIOGRAFIE:

Neacșu, I.(1986). *Educație și Acțiune*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
Ouellet, F. (1991). *L'éducation interculturelle. Essai sur le contenu de la formation des maîtres*. Paris: Éditions L'Harmattan.